

Įsivertinimo sampratos raiška I klasės mokinių kalboje

Vaiva Schoroškienė¹, Audronė Krivickaitė²

¹ Lietuvos edukologijos universitetas, Ugdymo mokslų fakultetas, Ugdymo pagrindų katedra, Studentų g. 39, 08106 Vilnius, vaiva.schoroskiene@gmail.com

² Lietuvos edukologijos universitetas, Ugdymo mokslų fakultetas, Ugdymo pagrindų katedra, Studentų g. 39, 08106 Vilnius, audra.krivickaite@gmail.com

Anotacija. Straipsnyje analizuojama įsivertinimo problema, pristatomi tyrimo, atlikto pirmoje klasėje, rezultatai. Analizuojama įsivertinimo sampratos raiška pirmos klasės mokinių kalboje ir jos kaita. Lyginama įsivertinimo sampratos raiška mokinių kalboje iki ir po ugdomosios veiklos, pagrįstos tarpdalykine dailės ir lietuvių kalbos pamokų integracija. Daroma išvada, jog ugdomoji veikla padarė teigiamą poveikį pirmos klasės mokinių įsivertinimo sampratai.

Esminiai žodžiai: *įsivertinimas, įsivertinimo samprata, pradinis ugdymas, integruotasis ugdymas, tarpdalykinė integracija, savireguliacijos gebėjimai.*

Įvadas

Tyrimo kontekstas ir aktualumas. Siekiant sėkmingo ugdymo(si) kiekvienam mokiniui, vis daugiau dėmesio skiriama pačių mokinių mokymosi skatinimui, jų savireguliacijos ir mokymosi gebėjimams. Manoma, jog, siekiant sustiprinti mokinių mokymosi gebėjimus ir akademinius pasiekimus, savireguliacijos gebėjimus reikia pradėti ugdyti jau pradinėje mokykloje (Meusen-Beekman et al., 2015). Kadangi pradinėse klasėse kaupiama sistemingo mokymosi patirtis, intensyviai formuojasi savarankiško mokymosi įpročiai, būtent šiuo laikotarpiu turėtų būti mokomasi naujų savireguliacijos strategijų, mokiniams teikiama motyvacinė parama, o savireguliacijos gebėjimų ugdymas turėtų vykti ne atskirai, o būti integruojamas į mokomąją medžiagą, nes mokiniai turi turėti galimybę išmoktas strategijas pritaikyti (Dignath et al., 2008). Nuo mažens reikia mokyti mokinius priimti atsakomybę už mokymąsi: mokyti juos mąstyti kritiškai, priimti sprendimus,

remiantis nustatytais kriterijais vertinti savo ir kitų darbą, teikti ir gauti grįžtamąjį ryšį, sutelkti dėmesį į vertinimo tikslą. Kitaip sakant, ugdydami mokinio priklausomybę nuo išorinio vertinimo (mokytojo, egzamino vertintojo), negalime išugdyti savarankiško, savo mokymąsi apmąstyti gebančio žmogaus (Harrison et al., 2015).

Kasdieniam klasės darbe skatinti mokinių mokymąsi, asmeninę atsakomybę siūloma akcentuojant ne *mokymosi vertinimą* (angl. *assessment of learning*), bet *vertinimą dėl mokymosi* (angl. *assessment for learning*) (Weeden et al., 2005; Clark, 2012; Crooks, 2011), atsisakyti tradicinių mokytojo ir mokinio, t. y. vertintojo ir vertinamojo, vaidmenų (Brooks ir Fancourt, 2012). Kad formuojamasis vertinimas – esminis darbo klasėje komponentas – būtų produktyvus, gerintų mokinių mokymąsi ir pasiekimus, mokiniai turi gebėti įsivertinti.

Įsivertinimas (angl. *self-assessment, self-evaluation*) – paties asmens savo mokėjimo vertinimas. Įsivertinimas – sąmoningas mokinio savo paties pažangos ir rezultatų vertinimas, norint nustatyti, kiek jie atitinka numatytus standartus. Įsivertinimo gebėjimų ugdymas yra vienas iš ugdymo proceso tikslų (Lingvodidaktikos terminų žodynas, 2012).

Mokslinėje literatūroje šiandien įsivertinimas analizuojamas kaip būtinas formuojančiojo vertinimo elementas, reikšminga mokymosi apmąstymo dalis (Black ir Wiliam, 1998). Kad mokinio įsivertinimas būtų objektyvus ir tikslus, būtini mokytojo atsiliepimai (Dignath et al., 2008; Clark, 2012). Pabrėžiama, jog svarbu mokiniams padėti suvokti mokymosi tikslus ir aiškius įsivertinimo kriterijus, kurie leistų įvertinti, ko jie išmoko, ką naujo sužinojo (Black ir Wiliam, 1998; Clark, 2015; Kearney, 2013). Kitaip sakant, mokinys turi gebėti suprasti, ko jis mokosi, ką jau pasiekė ir ko reikia, kad įveiktų atotrūkį iki pageidaujamo rezultato (Weeden et al., 2005). Manoma, jog savęs vertinimas kaip formuojamojo vertinimo elementas gali būti taikomas nuo 5 metų amžiaus, bet mokslininkai pabrėžia ugdymojo atsiliepimų reikšmę: svarbu ne tik tai, kad tokie atsiliepimai būtų, bet labai svarbu, kad jie būtų kokybiški, teiktų mokiniams pakankamai aiškų vaizdą apie mokymosi tikslus ir vertinimo kriterijus (Black ir Wiliam, 1998; Schunk, 1997). Taigi, įsivertinimas suprantamas kaip mokymosi įrankis, padedantis mokiniams stebėti asmeninio mokymosi procesą ir rezultatus, motyvuojantis juos mokytis (Weeden et al., 2005), padedantis atrasti, kaip pasiekti geresnių rezultatų ateityje (Towler ir Broadfoot, 1992; Schunk, 1997).

Pradinės mokyklos etape svarbu padėti mokiniui susiformuoti nuoseklų skirtingų mokymosi aspektų vaizdą, pamatyti ryšį tarp skirtingų mokymosi sričių, padėti suprasti, jog išmokti dalykai yra perkeliami į kitas sritis, įtraukti juos į planavimo ir vertinimo procesą. Susitelkti į savo mokymosi vertinimą jam padeda pokalbiai su mokytoju ar bendraamžiais. Reikšminga, jog tokiuose pokalbiuose atskleidžiami darbų vertinimo kriterijai (Clark, 2015). Siekiant mokinių augimo, būtina skatinti mokinių refleksiją, o mokytojo atsiliepimai turi padėti mokiniams įveikti šios srities sunkumus (Roberson, 2017).

Empirinių tyrimų apie įsivertinimo gebėjimus ir jų ugdymą pradinėse klasėse maža, bet skelbiami rezultatai patvirtina, jog jau pradinėse klasėse šie gebėjimai gali būti sėk-

mingai ugdomi įvairių mokomųjų dalykų kontekstuose. Empirinių tyrimų apžvalgos rodo, jog įsivertinimo skatinimas padeda gerinti įvairaus amžiaus mokinių pasiekimus (Black ir Wiliam, 1998). Pavyzdžiui, A. Shaw (1997) įsivertinimo strategijas siejo su pirmos klasės mokinių rašymo veiklomis. Pastebėta, jog iš tyrime dalyvavusių 60 mokinių net 50 gebėjo įsivertinti ir tokios veiklos padėjo mokiniams gerinti rašymo bei įsivertinimo pasiekimus, sumažino mokytojo vaidmenį taisant rašto darbus. Pastebima, jog įsivertinimas paskatino giliau pažvelgti į savo rašto darbus, padėjo gilintis į rašto darbų vertinimo kriterijus. Metus trukęs T. Rudd ir R. P. Gunstone'o (1993) tyrimas atskleidė, jog 8–9 metų mokinių technologijų pamokose pateiktos įsivertinimo strategijos pagerino mokinių laiko ir išteklių valdymo, taip pat planavimo ir mąstymo apie mokymosi tikslus gebėjimus, keitė mokytojo vaidmenį. Įsivertinimu pagrįsto vertinimo modelio, integruoto į mokymosi veiklas, teigiamas poveikis mokinių pasiekimams įrodytas dirbant su V klasės pradinį klasių mokiniais (tyrime dalyvavo 107 mokiniai iš 3 klasių). Šio tyrimo autoriai pabrėžė, jog svarbu mokinius skatinti apmąstyti savo mokymosi tikslus ir jų siekti, dalyvauti vertinime ir mąstyti apie vertinimo kriterijus (Chueachot et al., 2013). Beje, patys mokytojai pripažįsta, jog jie nepakankamai gerai savo klasėse išnaudoja įsivertinimo teikiamas galimybes (Volante ir Beckett, 2011).

Dar vienas, galbūt mažiausiai analizuotas vertinimo ir įsivertinimo problemos aspektas – tai mokinių turima įsivertinimo ir vertinimo samprata. Kadangi mokinių turima vertinimo samprata susijusi su tuo, kaip vertinimas naudojamas jų aplinkoje, skirtingose pakopose besimokančių mokinių vertinimo samprata skiriasi. Pavyzdžiui, pastebima, jog pradinį klasių mokiniams (kitai nei vyresniems) būdingas optimistiškesnis požiūris į vertinimą, jiems reikšmingesni emociniai ir tokie išoriniai vertinimo aspektai kaip galimybė pranešti apie įsivertinimą savo tėvams (Brown ir Harris, 2012). Be to, reikšminga, kokią sampratą apie vertinimą turi pats mokinys. Mokiniai, kurie vertinimą laiko reikšminga mokymosi dalimi, pasiekia geresnių rezultatų nei kiti (Brown ir Hirschfeld, 2007). Nors šis tyrimas atliktas vidurinėje mokykloje, panašūs rezultatai tikėtini ir kitose mokymosi pakopose. Tai rodo, jog aktualu analizuoti, kaip mokiniai supranta vertinimą bei įsivertinimą ir kaip jų samprata keičiama intervencijomis.

Tyrimo mokslinė problema. Nors mokinių įsivertinimo reikalingumu neabejojama, literatūros analizė rodo, jog įsivertinimo gebėjimų ugdymo problematika analizuojama dažniausiai teoriniu lygmeniu. Trūksta empirinių tyrimų, skirtų šių gebėjimų kaitai, ugdymui pradinėse klasėse. Ypač stokojama tyrimų, skirtų jauniausiųjų pradinį klasių mokinių įsivertinimo gebėjimams ir jų ugdymui. Todėl šiuo tyrimu siekiama nustatyti, kaip pirmos klasės mokiniai supranta, kas yra įsivertinimas, ir kaip ši samprata kinta, kai jiems gerai pažįstamoje aplinkoje, įdomioje veikloje, sudaromos sąlygos su mokytoju ir draugais kalbėtis apie atliktus darbus ir jų vertinimo kriterijus, perkelti išmokus dalykus į naujus kontekstus.

Tyrimo tikslas – ištirti įsivertinimo sampratos raišką pirmos klasės mokinių kalboje ir jos kaitą po ugdomosios veiklos.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apibūdinti įsivertinimo sampratos raišką I klasės mokinių kalboje iki ir po ugdomosios veiklos.

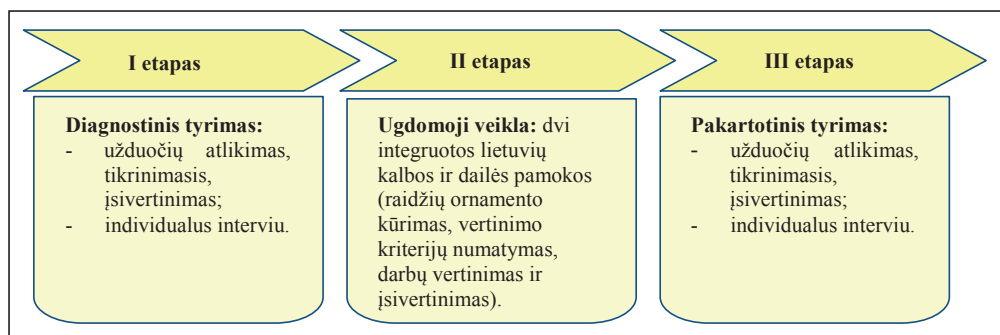
2. Įvardyti įsivertinimo sampratos raiškos I klasės mokinių kalboje kategorijas ir subkategorijas, įvertinti jų kaitą.

Tyrimo metodai: individualus pusiau struktūruotas interviu, kokybinė analizė.

Tyrimo imtis: 25 pirmos klasės mokiniai (12 berniukų ir 13 mergaičių).

Tyrimo metodika ir eiga. Atsižvelgiant į tiriamųjų amžių buvo pasirinkta kokybinio tyrimo strategija. Toks tyrimas leidžia tyrėjui pažinti tiriamuosius, jų kontekstą, todėl galima geriau suprasti ir jų kalbėjimo kontekstą bei patį pasisakymų turinį, rinkti informaciją tiriamiesiems būdinga kalbine išraiška.

Tyrimas atliktas 2016 metais vienoje Vilniaus miesto pradinėje mokykloje. Tyrimą sudarė trys dalys (1 pav.).

1 pav. Loginė empirinio tyrimo schema

Pirmajame tyrimo etape siekta nustatyti, kaip pirmos klasės mokiniai supranta įsivertinimą. Atsižvelgiant į mokinių amžių buvo nuspręsta atlikti dviejų dalių tyrimą. Pirmoji tyrimo dalis vyko klasėje. Mokiniais buvo pateikti užduočių lapai su lietuvių kalbos pamokoms būdingomis užduotimis. Pavyzdžiui: dailiai parašyk nurodytą rašytinę raidę; įrašyk praleistą raidę; parašyk nurodytą sakinį įrašydamas praleistas raides ir skyrybos ženklus. Šias užduotis mokiniai atliko savarankiškai, o vėliau drauge su mokytoja pasitikrino. Tada mokinių buvo paprašyta įsivertinti: pasiūlyta skirti sau kurią nors vietą ar kurį nors medalį (mokiniai piešė savo figūrą prie atitinkamo paveikslėlio užduočių lapų apačioje). Antroje tyrimo dalyje vyko individualūs interviu (su kiekvienu mokiniu buvo kalbama patalpoje, kurioje buvo tik jis ir tyrėjas). Mokinių kalba buvo įrašoma. Kad mokiniui būtų lengviau, prieš jį buvo padedamas jo užduočių lapas, interviu pradedamas prašant prisiminti ir drauge apžiūrint atliktas užduotis ir įsivertinimą. Užduodami tyrimo klausimai, esant reikalui, buvo papildomi mokiniui aiškesniais, paprastesniais. Pagrindiniai tyrimo klausimai ir pagalbinių klausimų pavyzdžiai pateikiami 1 lentelėje.

1 lentelė

Pagrindiniai ir papildomi interviu klausimai

Klausimo paskirtis	Pagrindinis klausimas	Papildomų klausimų pavyzdžiai
Įsivertinimo samprata	Kaip tu manai, kas yra įsivertinimas?	Ar esi girdėjęs tokį žodį? Ką jis reiškia? Kaip savais žodžiais paaiškintum jį draugui? Ką reiškia šie medaliai? Kaip manai, kuo jie skiriasi? Paaiškink, kada reikėtų rinktis kiekvieną medalį? Kaip tau atrodo, kada galima įsivertinti? Kaip, tavo manymu, vyksta įsivertinimas?
Gebėjimas įsivertinti	Kaip tu įsivertinai?	Kodėl tu pasirinkai šį medalį, o ne bet kurį kitą? Kas tau pavyko? Kas tau sekėsi sunkiau?
Įsivertinimo paskirtis	Kam įsivertinimas reikalingas?	Ar tau naudinga galvoti apie tai, kaip sekėsi atlikti užduotis? Ar dažnai tai darai? Kas tau padeda? Ką svarbaus sužinai įsivertindamas?
Įsivertinimo ryšys su vertinimu	Kaip tu manai, kam reikalingas mokytojo vertinimas?	Ar tavo darbus vertina mokytoja? Ar tu domiesi mokytojos vertinimu? Ar tau jis svarbus? Kodėl? Kaip tau atrodo, ar mokytoja tau paskirtų tokį patį medalį? Kodėl? Kaip manai, kodėl mokytojas vertina mokinių darbus?
Savo gebėjimo įsivertinti vertinimas	Ar moki įsivertinti?	Ar esi tai daręs anksčiau? Papasakok, kaip tai vyko. Kaip tau sekasi įsivertinti? Kas lengva? Kas sudėtinga? Kokios pagalbos tau reikia? Ar tau patinka įsivertinti? Kodėl?

Buvo atliekama mokinių kalbos kokybinė analizė (kalbos sraute išskiriami tyrimui aktualūs pasisakymai, jie grupuojami, išskiriamos kategorijos ir subkategorijos). Atsižvelgiant į mokinių amžių, įsivertinimo sampratą atskleidžianti kalbos atkarpa buvo imama ne tik iš šiam klausimui skirto atsakymo, bet iš viso interviu. Šiame straipsnyje bus analizuojama tik įsivertinimo sampratos raiška mokinių kalboje. Pateikiant tyrimo rezultatus nenurodomi kiekybiniai duomenys, nes kokybiniuose tyrimuose, kai kokybinio tyrimo imtis maža, operavimas statistiniais dažniais (procentais) neturi prasmės (Bitinas, 2006, p. 272). Straipsnio tekste pateikiamos tyrime dalyvavusių mokinių kalbos ištraukos vietoje vardų nurodant tiriamojo numerį.

Antrajame tyrimo etape, išanalizavus mokinių mintis, buvo organizuojama ugdomoji veikla. Vestos dvi integruotos lietuvių kalbos ir dailės pamokos, kuriomis siekta padėti mokiniams suprasti vertinimo ir įsivertinimo reiškinį (pamokos tema „Mokomės vertinti ir įsivertinti piešinius, raides, žodžius, sakinius, tekstus...“). Integracija su dailės pamoka buvo pasirinkta todėl, kad pirmos klasės mokiniams piešimas yra įprastesnė veikla nei

rašymas. Be to, dailės pamokose galima aiškiai apibrėžti pačius paprasčiausius darbo (piešinio) vertinimo kriterijus ir mokyti juos perkelti į sudėtingesnę (kalbos ugdymo) kontekstą. Ne mažiau reikšminga ir tai, jog dailės pamokų veiklos ir priemonės įtraukia jauniausius pradinių klasių mokinius ir padeda jiems ilgiau išlaikyti dėmesį.

Ugdomosios veiklos eiga:

- Aiškinimasis, kas yra ornamentas. Pavyzdžių analizė ir vertinimas pagal kriterijus. Vertinimo kriterijaus samprata. Aptarimas, kaip keičiantis vertinimo kriterijui pasikeičia vertinimas.
- Mokymasis piešti raidžių ornamentą. Planavimas, koks jis turi būti. Darbų vertinimo kriterijų numatymas (spalvingumas, užbaigtumas, panaudotų raidžių skaičius, pasikartojimai...).
- Ornamentų vertinimas ir įsivertinimas pagal kriterijus. Savo ir draugų piešinių bei jų vertinimų lyginimas. Diskusija apie vertinimą ir įsivertinimą.
- Raidžių, sakinių ir tekstų vertinimas drauge numatant vertinimo kriterijus. Diskusija apie raidžių ir teksto vertinimo kriterijus: kokie ir kodėl tinkami.

Trečiajame tyrimo etape buvo atliktas pakartotinis tyrimas, kuriuo siekta nustatyti įsivertinimo sampratos raiškos mokinių kalboje pokyčius po ugdomosios veiklos. Tyrimo eiga ir priemonės buvo tokios pačios. Mokiniam buvo pateiktos analogiškos praktinės užduotys.

Tyrimo rezultatai

Įsivertinimo sampratos raiška iki ugdomosios veiklos. Diagnostinis tyrimas parodė, jog pirmos klasės mokiniai įsivertinimą supranta gana skirtingai. Nemažai mokinių jį supranta kaip tam tikrą veiklą, kuri yra atliekama pamokose po mokymosi užduočių: *Mokykloje įsivertini, kai padarai kokias užduotis ant lapų (7).* Tokia veikla gali būti atliekama įvairiose pamokose: *Įsivertinimas – tai kažkokią užduotį padarai ir tada įsivertini. Įsivertinti galima lietuvių kalboj, matematikoje (4).* Kiti mokiniai kalbėdami apie įsivertinimą akcentuoja užduoties kokybės įvertinimą: *Įsivertinimas – kai save įvertini, kaip tu padarei. Įsivertinti galima, kai padarai kažkokią užduotį (17); Įsivertinimas – įsivertinti save, ar gerai padarei užduotis, <...> ar gerai skaičius parašei, raides. Jei blogai, irgi įsivertini ir pataisai. Įsivertini, kai padarai kokį darbą (23).* Svarbu, jog dalis mokinių mini, jog įsivertinimas – tai galvojimas apie darbo kokybę: *Įsivertinimas – save įsivertint gali. Įsivertinam tada, kai gerą darbą padarai, padedi mamai. Galvoji, kad blogai padarei – įsivertini, gerai padarei – įsivertini (22).*

Dalis mokinių įsivertinimą sieja tik su gerai atliktais darbais, t. y. jie įsivertinimą supranta kaip tam tikrą apdovanojimą ar net dovaną po gero ar pastangų reikalaujančio darbo: *Jei tu labai gražiai padarai, nėra klaidų, tai įsivertini (15); Įsivertinimas – save įvertinti, pats sau kažką dovanoji. Įsivertinti galima, kai padarai kažką gero (24).*

Dar viena grupė mokinių įsivertinimą sieja su kuriuo nors konkrečiu įsivertinimo metodu. Pavyzdžiui, taškų ar vietos, medaliao skyrimu: *Įsivertinimas – save įvertinti, kiek*

tu, pavyzdžiui, *taškų duotum sau* (12); *Įsivertinu – tai save pasitikrinu, kokioj vietoj* (21). Išsamūs mokinių kalbos pavyzdžiai pateikiami 2 lentelėje.

Apibendrinant galima būtų teigti, jog pirmos klasės mokinių įsivertinimo samprata dažnai grindžiama neesminiais požymiais: kalbėdami mokiniai akcentuoja veiklų seką, veiklos pobūdį ar įsivertinimo metodą. Manytume, jog arčiausiai įsivertinimo esmės buvo mokiniai, pabrėžę įsivertinimo paskirtį, t. y. kalbėję apie įsivertinimą kaip apie atlikto darbo kokybės nustatymą, galvojimą apie tai.

2 lentelė

Įsivertinimo sampratos raiška I klasės mokinių kalboje iki ugdomosios veiklos

Mokinių kalbos pavyzdžiai (Kas tai yra įsivertinimas?)	Subkategorija	Kategorija
Įsivertinimas – tai kažkokią <u>užduotį padarai ir tada</u> įsivertini. Įsivertinti galima lietuvių kalboj, matematikoje. (4) Savęs vertinimas – tai, kaip tu save galėtum vertinti, <u>kai</u> atlieki užduotis. (1) Mokykloje įsivertini, <u>kai padarai</u> kokias užduotis ant lapų. (7) Įsivertinti galima, <u>kai padarom</u> kažkokias užduotis, lankstinukus. (16)	Veikla, kuri atliekama įvairiose pamokose po tam tikrų užduočių	Įsivertinimo samprata, grindžiama veiklų seka
Įsivertinimas – įvertinti save, <u>ar gerai</u> padarei užduotis, <...> ar gerai skaičius parašei, raides. Jei blogai, irgi įsivertini ir pataisai. Įsivertini, kai padarai kokį darbą. (23) Įsivertinimas – <u>kaip</u> tu padarei. Įsivertinti galima, kai padarai kažką gero. (8) Įsivertinimas – tai, kai save įvertini, <u>kaip tu padarei</u> . Įsivertinti galima, kai padarai kažkokią užduotį. (17) Įsivertinimas – įsivertini, <u>kaip</u> tau pasisekė. Įsivertinti galima, kai darai pamokas <...>. (9) Mes patys matėm, <u>kaip</u> mes darėm savo darbus, ir turim patys įvertinti save. Įsivertinti – tai vertinti save <...>, kai padarom kažkokį dalyką <...>. (5)	Vertinimas, kaip / ar gerai padarei užduotį, darbą	Įsivertinimo samprata, siejama su veiklos tikslu (stebėti savo darbo rezultatus)
Įsivertinimas, kai pats <u>pagalvoji</u> <...>, ką tu gero padarei ar ne. Įsivertinimas vyksta, kai padarai kažką gero. (6) Įsivertinimas – save įsivertinti gali. Įsivertinam tada, kai gerą darbą padarai, padedi mamai. <u>Galvoji, kad</u> blogai padarei – įsivertini, gerai padarei – įsivertini. (22)	Galvojimas apie savo darbo atlikimą	

Mokinių kalbos pavyzdžiai (Kas tai yra įsivertinimas?)	Subkategorija	Kategorija
<u>Je</u>i tu <u>labai gra</u>žiai padarai, nēr klaidų, tai įvertini save. (15) Pavyzdžiui, padarai <u>gerai</u> pamokas ir įsivertini. (14) Įsivertinimas – įvertink save. Įsivertinti galima, kai <u>gerai</u> padarai. Reikia stengtis, mokytis daug, pirma padarai klaidų, tada po truputį gerėja. (25)	Savęs įvertinimas po tam tikro darbo atlikimo gerai, be klaidų	Įsivertinimo samprata, siejama su veiklos pobūdžiu (gerai atliktu darbu, sėkme)
Įsivertinimas – save įvertinti, pats sau kažką <u>dovanoji</u>. Įsivertinti galima, kai padarai kažką gero. (24)	Sau kažko padovanojimas už gerą darbą	
Įsivertinimas – tai, kad žmogus save įvertina, kaip jis padarė, kai padaro kokį <u>darbą gerą</u>. Kai kam nors padeda. (7) Įsivertinimas – tai, pavyzdžiui, padarai kažką <u>gero</u> ir įvertini save. (14) Įsivertinimas – save vertini. Kai atrodo, kad aš <u>gerai</u> padarau, save įvertinu, kad gražiai padarau, <...> kažkokį darbą sunkų. (11)	Savęs įvertinimas atlikus kokį nors gerą darbą	
Įsivertinimas – save įvertinti, kiek tu, pavyzdžiui, taškų duotum sau. (12)	Taškų sau skyrimas	Įsivertinimo samprata, siejama su įsivertinimo metodu
Įsivertinu – tai save pasitikrinu, <u>kokioj vietoj</u>. (21) Įsivertinti – tai reiškia, kad tu <u>turi pasirinkti vietą</u>. Įsivertinimas dažniausiai, kai padarai užduotį. (20) Įsivertinti – tai pasakyti, <u>kurią aš vietą užėmiau</u>. Įsivertinu per pasaulio pažinimą, lietuvių k. (2)	Vietos sau paskyrimas	
Tai, ką <u>atlikau su medaliais</u>, yra įsivertinimas. Įsivertinimas – kažką gerai darai. (18)	Medalio paskyrimas	

Įsivertinimo sampratos raiška mokinių kalboje po ugdomosios veiklos. Pakartotinis tyrimas atskleidė, jog ugdomoji veikla koregavo I klasės mokinių įsivertinimo sampratos raišką. Nors išskirtos subkategorijos ir kategorijos yra panašios į tyrimo, atlikto iki ugdomosios veiklos, pastebime reikšmingus kokybinius pokyčius. Išsamūs mokinių kalbos pavyzdžiai pateikiami 3 lentelėje.

3 lentelė

Įsivertinimo sampratos raiška I klasės mokinių kalboje po ugdomosios veiklos

Mokinių kalbos pavyzdžiai (Kas tai yra įsivertinimas?)	Subkategorija	Kategorija
Įsivertinti galima, <u>kai atlieki darbą</u>. (8) Žmogus padaro darbą ir <u>tada</u> turi save įvertinti. (1) Įsivertini – tai, kai vertini save, <u>kai padarai kažkokį darbą</u>. (11) Įsivertinti galima, <u>kai pabaigi kažkokį darbą</u>. (17) Įsivertinimas – tai save įvertini, <u>kai darom užduotis</u> ir paskui turim save įvertinti. (19)	Veikla, kuri atliekama po bet kokio darbo	Įsivertinimo samprata, grindžiama veiklų seka
Įsivertinti galima, <u>kai</u> padarai kažkokį darbą ir, <u>jei mokytojo nėra</u>, tai galima įsivertinti. (20)	Veikla po darbo, atstojanti mokytojo vertinimą	
Kaip tu save įvertini. Tada žinai, <u>kaip</u> tu viską padarei, ar puikiai, ar reikia dar pasimokyti. (17) Pamatau, <u>ką gerai, ką blogai</u> padariau. (13) Įsivertinti reikia, kai nori pažiūrėti, <u>ar gerai darai</u>. (2) Galima save įvertinti. Įsivertinimas reiškia, ar tu gerai padarei, ar tu labai gerai padarei. (3) Įsivertinimas, <u>kad tu pats suprastum</u>, jei blogai padarei. (10) Įvertini save, <u>kaip</u> padarei, nudirbai kažką. Nuveiki, padedi. (14) Turi padaryti užduotį ir pasitikrini, <u>ar gerai</u> viską padarai, ar be klaidų ir <...> reiškia, kaip tu įsivertini. (9)	Veikla siekiant suprasti, kaip sekėsi atlikti užduotis ar darbus (gerai ar blogai)	Įsivertinimo samprata, siejama su veiklos tikslu (stebėti savo darbo eigą ir rezultatus)
Įsivertinimas – tai pasakai, ar tu padarei, kiek tu padarei <u>klaidų</u>. Įsivertinimas – kai pasižiūri, ar padarai daug <u>klaidų</u>, ar nedaug. (21) Kaip save tu įvertini, ar tu, pavyzdžiui, <u>klaidų</u> padarai, tai įsivertini. (22) Įsivertinimas – kai save įvertini <...>, pažiūri, ar nėra <u>klaidų</u>. (23)	Klaidų radimas	
Įsivertinti – tai reiškia, kad padarei darbą ir <...> pasižiūri į darbą, ar gražiai padarei, gražiai parašei, <u>ar neišlendi iš eilučių</u>. (5) Gali įvertinti save <...>, kaip tu atlikai užduotį, <u>ar atitinka kriterijus, ar taisyklingai rašai raides, ar pažįsti visas raides</u>. (4) Įsivertini, kai padarai užduotis ir tada žiūri, ar gražus raštas, viskas atlikta, nepraleidi užduoties. (5)	Vertinimas pagal konkrečius vertinimo kriterijus	
Įsivertinti gali, kai būna kažkokios užduotys. Padarai jas, pasitikrini, <u>ar atitinka visus kriterijus</u>. (4)	Vertinimas pagal kriterijus (pavartotas žodis „kriterijus“)	

Mokinių kalbos pavyzdžiai (Kas tai yra įsivertinimas?)	Subkategorija	Kategorija
Save įvertinti – pasiskirti <u>vieta</u> . (8) Padarai darbą ir paskiri kažkokią <u>vieta</u> . (14) Parinkti sau tinkamą <u>vieta</u> , pagal savo darbą. (20)	Vietos sau paskyrimas	Įsivertinimo samprata, siejama su įsivertinimo metodu

Pirmas gana ryškus pokytis – mokiniai akcentuoja ne tiek su mokymusi susijusias veiklas ar užduotis, bet nurodo, jog įsivertinti galima bet kokią darbą: *Įsivertinti galima, kai pabaigi kažkokį darbą* (17). *Dalis* mokinių įsivertinimą vis dar sieja su konkrečiu metodu (vietos paskyrimu): *Save įvertinti – pasiskirti vieta* (8).

Daug tyrime dalyvavusių mokinių šį kartą akcentavo įsivertinimo paskirtį: nurodė, jog svarbu įvertinti atlikto darbo kokybę: *Įvertini save, kaip padarei, nudirbai kažką. Nuveiki, padedi* (14). Nemažoje dalyje šiai subkategorijai priskirtų pasisakymų buvo akcentuojamas ne tik geras darbas, bet darbo kokybės nustatymas: *Galima save įvertinti. Įsivertinimas reiškia, ar tu gerai padarei, ar tu labai gerai padarei* (3). Nurodomas paties mokinio dėmesys darbo rezultatui, ne tik jo privalumams, bet ir trūkumams: *Pamatau, ką gerai, ką blogai padariau* (13). Pirmos klasės mokiniai kalbėjo ne tik apie darbo rezultatą, bet ir apie patį mokymosi procesą: *Įsivertinti reikia, kai nori pažiūrėti, ar gerai darai* (2). Išryškėjo mokinių dėmesys klaidoms. Minėta, jog įsivertinimu siekiama nustatyti, ar yra padaryta klaidų, kiek jų: *Įsivertinimas, tai pasakai, ar tu padarei, kiek tu padarei klaidų* (21). Minima, jog svarbu mokiniui pačiam suprasti savo klaidas: *Įsivertinimas, kad tu pats suprastum, jei blogai padarei* (10).

Bene ryškiausių pokyčių po ugdomosios veiklos laikytume atsiradusias naujas subkategorijas: tyrime dalyvavę mokiniai minėjo konkrečius darbų vertinimo kriterijus: rašto ir raidžių „gražumą“, taisyklumą ir kt.: *Įsivertinti tai reiškia, kad padarei darbą ir <...> pasižiūri į darbą, ar gražiai padarei, gražiai parašei, ar neišlendi iš eilučių* (5); *Gali įvertinti save <...>, kaip tu atlikai užduotį, <...> ar taisyklingai rašai raides, ar pažįsti visas raides* (4); *Įsivertini, kai padarai užduotį ir tada žiūri, ar gražus raštas, viskas atlikta, nepraleidi užduoties* (5). Kai kurie mokiniai savo kalboje pavartojo žodį „kriterijus“: *Įsivertinti gali, kai būna kažkokios užduotys. Padarai jas, patitkrini, ar atitinka visus kriterijus* (4).

Įsivertinimo sampratos raiškos I klasės mokinių kalboje kaita

Siekiant apibendrinti įvykusius pokyčius, buvo analizuojamos abiejuose tyrimo etapuose išskirtos subkategorijos ir kategorijos. 4 lentelėje kategorijos ir subkategorijos pateikiamos atsižvelgiant į jų tarpusavio dermę, t. y. nuo paprasčiausios / siauriausios iki sudėtingiausios. (Subkategorijų tvarka derinta pagal konkrečias kategorijas.)

4 lentelė

Įsivertinimo sampratos raiškos kaita

Kategorija	Subkategorija	Įsivertinimo samprata	
		iki ugdomo- sios veiklos	po ugdomo- sios veiklos
Įsivertinimo samprata, grindžiama veiklų seka	Veikla, kuri atliekama įvairiose pamokose po tam tikrų užduočių	+	–
	Veikla, kuri atliekama po bet kokio darbo	–	+
	Veikla po darbo, atstojanti mokytojo vertinimą	–	+
Įsivertinimo samprata, siejama su veiklos pobūdžiu	Sau kažko padovanojimas už gerą darbą	+	–
	Savęs įvertinimas po tam tikro darbo atlikimo gerai, be klaidų	+	–
	Savęs įvertinimas atlikus kokį nors gerą darbą	+	–
Įsivertinimo samprata, siejama su įsivertinimo metodu	Taškų sau skyrimas	+	–
	Vietos sau paskyrimas	+	+
	Medalio paskyrimas	+	–
Įsivertinimo samprata, siejama su veiklos tikslu	Vertinimas, kaip / ar gerai padarei užduotį, darbą	+	–
	Galvojimas apie savo darbo atlikimą	+	–
	Veikla siekiant suprasti, kaip sekėsi atlikti užduotis ar darbus (gerai ar blogai)	–	+
	Klaidų radimas	–	+
	Vertinimas pagal konkrečius vertinimo kriterijus	–	+
	Vertinimas pagal kriterijus (pavartotas terminas)	–	+

Analizė leidžia teigti, jog po ugdomosios veiklos įvyko esminių pokyčių. Bene paprasčiausia išskirta kategorija – tai „Įsivertinimo samprata, grindžiama veiklų seka“. Ši kategorija buvo išskirta ir prieš, ir po ugdomosios veiklos. Pastebėta, jog po ugdomosios veiklos ši samprata šiek tiek plėtėsi: mokiniai kalbėjo ne tik apie mokymosi užduotis ir veiklas, bet apie visokius darbus. Atsirado ir naujas šios kategorijos aspektas – mokiniai paminėjo, jog tai veikla po darbo, atstojanti mokytojo vertinimą.

Panašiai, tik gerokai ryškiau kito (platėjo) ir kita išskirta kategorija. Iki ugdomosios veiklos gana ryški kategorija „Įsivertinimo samprata, siejama su veiklos pobūdžiu“ po ugdomosios veiklos neišskirta. Galima būtų teigti, jog tyrime dalyvavę mokiniai sėkmingai išplėtė įsivertinimo sampratą šiuo aspektu, t. y. suprato, jog įsivertinimu siekiame ne apdovanojimo už sėkmę, bet objektyvaus – t. y. ir sėkmių, ir nesėkmių – atlikto darbo įsivertinimo.

Gana ryškus pokytis pastebėtas ir kategorijoje „Įsivertinimo samprata, siejama su įsivertinimo metodu“. Šį kartą mokinių pasisakymų įvairovė sumažėjo: po ugdomosios veiklos mokiniai vis dar kalbėjo apie įsivertinimą kaip „vietos sau paskyrimą“. Kiti metodai jau nebuvo paminėti. Ši situacija galėtų būti paaiškinta tyrimo metodikos poveikiu (tiriamieji buvo prašomi įsivertinti priskiriant sau „vietą“).

Vis dėlto manytume, jog esminiai pokyčiai po ugdomosios veiklos įvyko kategorijoje „Įsivertinimo samprata, siejama su veiklos tikslu“. Pastebėta, jog vietoj subkategorijų, išskirtų iki ugdomosios veiklos, atsirado kokybiškai pakitusios, tiksliau įsivertinimo esmę atskleidžiančios subkategorijos: mokiniai minėjo, jog svarbu suprasti, kaip (gerai ar blogai) pavyko atlikti užduotis, akcentavo klaidų radimo svarbą, minėjo konkrečius vertinimo kriterijus.

Apibendrinant galima teigti, jog po ugdomosios veiklos mokinių kalboje pastebėta platesnė, reikšmingesniais įsivertinimo aspektais grindžiama įsivertinimo samprata.

Išvados

Pirmos klasės mokinių kalbos analizė rodo, jog įsivertinimą tik dalis mokinių sieja su įsivertinimo tikslu, t. y. su siekiu analizuoti savo mokymosi rezultatus. Pirmos klasės mokinių įsivertinimo samprata taip pat siejama su mažiau reikšmingais įsivertinimo aspektais, t. y. su veiklų seka, darbo pobūdžiu ar konkrečiais įsivertinimo metodais.

Tyrimo rezultatai leidžia teigti, jog įsivertinimo sampratoje po ugdomosios veiklos įvyko esminių pokyčių. Nors kai kurių mokinių kalboje įsivertinimo samprata vis dar siejama su tam tikra veiklų seka ir su konkrečiu įsivertinimo metodu, atsirado naujų, su įsivertinimo esme susijusių sampratos pokyčių: mokiniai ėmė kalbėti apie vertinimą pagal konkrečius, nuo užduoties paskirties priklausančius kriterijus, t. y. išryškėjo įsivertinimo sampratos sąsaja su įsivertinimo tikslu. Be to, pats įsivertinimo tikslas po ugdomosios veiklos kokybiškai pasikeitė: išryškėjo dėmesys ne tik mokymosi rezultatui, bet ir procesui. Visa tai rodo, jog ugdomoji veikla padarė teigiamą poveikį pirmos klasės mokinių įsivertinimo sampratai.

Literatūra

- Bitinas, B. (2006). *Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas*. Vilnius: Kronta.
- Black, P. ir Wiliam, D. (1998). Assessment and classroom learning. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 5(1), 7–74. doi: 10.1080/0969595980050102
- Brooks, V. ir Fancourt, N. (2012). Is self-assessment in religious education unique? *British Journal of Religious Education*, 34(2), 123–137. doi: 10.1080/01416200.2011.614747
- Brown, G. ir Harris, L. (2012). Student conceptions of assessment by level of schooling: further evidence for ecological rationality in belief systems. *Australian Journal of Educational & Developmental Psychology*, 12, 46–59.
- Brown, G. T. L. ir Hirschfeld, G. H. F. (2007). Students' conceptions of assessment and mathematics: self-regulation raises achievement. *Australian Journal of Educational & Developmental Psychology*, 7, 63–74.
- Chueachot, S., Srisa-ard, B. ir Srihamongkol, Y. (2013). The development of an assessment for learning model for elementary classroom. *International Education Studies*, 6(9), 119–124. doi: 10.5539/ies.v6n9p119
- Clark, I. (2012). Formative assessment: assessment is for self-regulated learning. *Educational Psychology Review*, 24, 205–249. doi: 10.1007/s10648-011-9191-6
- Clark, I. (2015). Formative assessment: translating high-level curriculum principles into classroom practice. *The Curriculum Journal*, 26(1), 91–114. doi: 10.1080/09585176.2014.990911
- Crooks, T. (2011). Assessment for learning in the accountability era: New Zealand. *Studies in Educational Evaluation*, 37(1), 71–77. doi: 10.1016/j.stueduc.2011.03.002
- Dignath, C., Buettner, G. ir Langfeldt, H. P. (2008). How can primary school students learn self-regulated learning strategies most effectively?: A meta-analysis on self-regulation training programmes. *Educational Research Review*, 3(2), 101–129. doi: 10.1016/j.edurev.2008.02.003
- Harrison, K., O'Hara, J. ir McNamara, G. (2015). Re-Thinking assessment: self- and peer-assessment as drivers of self-direction in learning. *Eurasian Journal of Educational Research*, 60, 75–88. doi: 10.14689/ejer.2015.60.5
- Kearney, S. (2013). Improving engagement: the use of 'Authentic self- and peer-assessment for learning' to enhance the student learning experience. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 38(7), 875–891. doi: 10.1080/02602938.2012.751963
- Meusen-Beekman, K. D., Joosten-ten Brinke, D. ir Boshuizen, H. P. A. (2015). Developing young adolescents' self-regulation by means of formative assessment: a theoretical perspective. *Cogent Education*, 2(1), 16. doi: 10.1080/2331186X.2015.1071233
- Ramonienė, M., Brazauskienė, J., Burneikaitė, N., Daugmaudytė, J., Kontutytė, E. ir Pribušauskaitė, J. (2012). *Lingvodidaktikos terminų žodynas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Roberson, P. (2017). Learning for maximum impact: four critical but overlooked ideas. *Education*, 137(3), 283–296.

- Rudd, T. ir Gunstone, R. P. (1993). *Developing Self-sessment Skills in Grade 3 Science and Technology: The Importance of Longitudinal Studies of Learning*. Prieiga per internetą: <http://www.eric.ed.gov/contentdelivery/servlet/ERICServlet?accno=ED358103>.
- Schunk, D. H. (1997). *Self-Monitoring as a Motivator during Instruction with Elementary School Students*. Prieiga per internetą: <http://www.eric.ed.gov/contentdelivery/servlet/ERICServlet?accno=ED404035>.
- Shaw, A. H. (1997). *Improving Literacy for First Graders through Writing for Autentic Purposes and Self-Assessment*. Prieiga per internetą: <http://www.eric.ed.gov/contentdelivery/servlet/ERICServlet?accno=ED410585>.
- Towler, L. ir Broadfoot, P. (1992). Self-assessment in the primary school. *Educational Review*, 44(2), 137. doi: 10.1080/0013191920440203
- Volante, L. ir Beckett, D. (2011). Formative assessment and the contemporary classroom: synergies and tensions between research and practice. *Canadian Journal of Education*, 34(2), 239–255.
- Weeden, P., Winter, J. ir Broadfoot, P. (2005). *Vertinimas: ką tai reiškia mokykloms?* Vilnius: Garnelis.

The Expression of Conception of Self-Assessment in the Speech of 1 Grade Students

Vaiva Schoroškienė¹, Audronė Krivickaitė²

¹ Lithuanian University of Educational Sciences, Faculty of Education, Department of Fundamentals of Education, 39 Studentų St., LT-01806 Vilnius, Lithuania, vaiva.schoroskiene@gmail.com

² Lithuanian University of Educational Sciences, Faculty of Education, Department of Fundamentals of Education, 39 Studentų St., LT-01806 Vilnius, Lithuania, audra.krivickaite@gmail.com

Summary

As we care to create a successful learning for every student we talk about students' capacity to evaluate their own studying process. It is thought that when student is able to assess his own learning his academic results tends to be much higher than students who prefer not to assess themselves. Thus, it is recommended to begin self-assessment lessons in a primary school. Nevertheless, the importance of self-assessment is being highly analyzed there are few empirical researches which would show the real situation of how it works with students in the first grade.

Also, it is proven that at this age children understands the world as a unified system, thus the subjects at school should be as much related as possible. When talking about self-assessment it is easier to try it in the context which is less difficult to understand. In this research we have integrated two lessons of arts and Lithuanian language. After completing the research we have noticed some significant changes in students' perception of self-assessment. They mentioned

that when they can assess themselves they can notice what was good in their work and where do they have to improve. The majority of students said that self-assessment is necessary for them and after the research they are going to assess themselves more often.

Keywords: *self-assessment, conception of self-assessment, primary education, integrated education, interdisciplinary education, self-regulation skills.*

Gauta 2018 01 20 / Received 20 01 2018
Priimta 2018 02 12 / Accepted 12 02 2018